

УДК 65.014.1

Сірюа В. Т., аспірант
Донбаська національна академія
будівництва і архітектури

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МУНІЦИПАЛЬНИМ КЛАСТЕРОМ ПРОМИСЛОВОГО МІСТА

Анотація. У статті обґрунтовано модель стратегічного управління на основі кластеризації в контексті реформування комунального сектору економіки промислового міста. Представлено авторське бачення поняття муніципального кластера. У статті доведено виникнення позитивного ефекту від об'єднання зусиль бізнес-структур, комунального сектору та промислових підприємств. Виявлено особливості синергетичного підходу до управління муніципальним кластером промислового міста. У статті встановлено, що інструментом ліквідації негативних впливів на економічні системи виступає стратегічне управління. Побудовано модель інституційної структури стратегічного управління муніципальним кластером промислового міста.

Ключові слова: синергетичний підхід, муніципальний кластер, стратегічне управління, комунальне господарство, промислове місто.

Вступ. Загострення економічних відносин у житлово-комунальному секторі, зростання соціальної напруги та неспроможність впроваджувати позитивний європейський досвід змушують підприємства вдаватися до нетрадиційних напрямів співпраці з представниками бізнес-структур, фінансових установ та організацій, які швидко реагують та ефективно вирішують складні проблеми галузі. Зростання кількості партнерств, інноваційних підходів, програм, ініціатив і проектів, які сприяють підвищенню соціального, економічного та екологічного добробуту великих промислових міст, повинно стати наразі головною задачею держави, органів місцевої влади, керівників комунальних і житлово-експлуатаційних підприємств.

Прагнення до самоорганізації багатовекторних суб'єктів господарювання створює підґрунтя для розвитку в складі муніципального кластеру, заснованого на принципах синергізму з єдиним центром управління. У зв'язку з тим, що у синергетиці вивчаються механізми самоорганізації економічних систем при непередбачуваних змінах керуючих впливів, вона повинна стати методологічною основою кластеризації при реформуванні комунального сектору промислового міста та вибору альтернативних варіантів його стратегічного розвитку.

Дослідженню організаційних форм інноваційного розвитку територій з обґрунтуванням ролі кластерних утворень присвячено праці таких учених, як М. Портер, В. Й. Карпінець, В. П. Соловійов, Ю. Шаров, І. А. Чикаренко, О. Є. Сердюкова [1—8]. Поряд з цим особлива увага надається підвищенню ефективності економічних систем з урахуванням синергетичних ефектів у роботах І. Б. Дегтярьова [1]. Економіко-правові проблеми та перспективи формування структури кластера в житлово-комунальному господарстві міста розкриті у працях С. В. Богачева [7] та І. Салуквадзе [2]. Однак проблема створення муніципальних кластерів на засадах синергізму, розроблення організаційних та інституційних передумов їх функціонування з урахуванням особливостей роботи житлово-комунального сектору в промисловому середовищі міста залишається відкритою і потребує подальшого теоретико-методологічного обґрунтування.

Постановка задачі. Метою статті є побудова моделі формальної вертикальної інституційної структури стратегічного управління муніципальним кластером промислового міста з використанням синергетичного підходу.

Результати. Система управління комунальними підприємствами міста не застосовує сучасних інноваційних підходів до управління, що унеможливило застосування кластерного підходу. Більше того, на сьогоднішній день в Україні відсутнє законодавче регулювання процесів створення та функціонування муніципальних кластерних мереж. При цьому досвід господарювання останніх років переконливо свідчить, що потреба у співпраці з боку комунальних підприємств постійно зростає, адже входження до муніципального кластеру означає вільний доступ до експертів, інформації та капіталовкладень для поліпшення продуктивності та конкурентоспроможності.

Поняття «кластер» у науковій літературі часто використовують у значенні «промислових округів», «територіальних промислових комплексів», «нових промислових зон» залежно від конкретних характеристик агломерацій [1]. Проте в одному вони єдині — кластер формується на обмеженій території навколо лідируючих крупних підприємств на основі виробничо-технологічних, науково-технічних і комерційних інтересів. Виходячи з того, що промислові підприємства є найбільшими споживачами сировинних, кадрових, фінансових, енергетичних ресурсів, крупним споживачем комунальних послуг, вільне перетікання засобів виробництва в межах територіального утворення, до якого вони належать, є необхідною умовою стратегічного розвитку міста.

Сучасні автори [1—4], дотримуючись думки М. Портера, що кластер — це група географічно близьких взаємопов'язаних компаній і асоційованих інститутів у певній сфері діяльності, які характеризуються спільністю та взаємодоповненням, зосереджують увагу на рівнях організації кластерів.

На перший план виходять муніципальні кластери як складний комплекс організації міського господарства, діяльність якого спрямована на відновлення рівноваги економічного і технічного стану житлово-комунальних підприємств з метою задоволення потреб населення, промисловості та інших споживачів у якісних послугах за рахунок владного, фінансового, технічного, наукового та інноваційного потенціалу. Виникнення реальної можливості до об'єднання у муніципальний кластер обумовлюється реалізацією стратегій соціального спрямування з боку великих бізнесових структур, які мають на меті підвищення конкурентоспроможності територій своєї присутності через зміцнення економічного потенціалу та розвиток підприємництва.

Приходимо до висновку, що муніципальний кластер — це організаційно-економічний механізм реалізації стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку промислового міста, спрямований на відновлення фінансової стійкості, зміцнення технічної сфери та досягнення конкурентних переваг муніципальних підприємств на територіях присутності великих бізнес-структур з урахуванням синергетичного ефекту (рис. 1). В. П. Соловйов відмічає «точкою зростання» інноваційних кластерів виступають малі та середні підприємства, у той час як початок розвитку дають підприємства, які вже успішно діють на ринку [3].

Особливість синергетичного підходу до управління муніципальним кластером міста полягає в орієнтації на внутрішні властивості системи, закони еволюції та процеси самоорганізації. При цьому незначний резонансний вплив на «точки контролю», тобто інноваційні аспекти технічної, організаційної та економічної діяльності підприємства, може призвести до суттєвих змін у траєкторії руху окремих

суб'єктів та поведінці кластера в цілому. Інструментом ліквідації негативних впливів виступає стратегічне управління, яке виступаючи як багатоплановий процес, допомагає не тільки формулювати та виконувати ефективні стратегії, а й сприяє балансуванню і корегуванню відносин між учасниками кластеру та зовнішнім середовищем для досягнення цілей.

Рис. 1. Засади функціонування муніципального кластеру

Соціально-економічний розвиток міста залежить від сукупності окремих показників усіх сфер господарювання, проте стан промисловості та житлово-комунального сектору завжди знаходиться у центрі уваги як органів місцевого самоврядування, так і держави в цілому. Саме тому входження комунальних і промислових підприємств до муніципального кластеру дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності міста, створити нові робочі місця, збільшити податкові надходження до бюджету.

Враховуючи рівень критичної економічної безпеки галузі ЖКГ і неспроможність до самоорганізації, доцільною є модель вертикальної інституційної структури муніципального кластеру (рис. 2), який спонукає до функціонування імпульс «зверху» — від регулятора діяльності до учасників [4].

До структури муніципального кластеру слід відносити:

- 1) на державному рівні: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Всеукраїнська асоціація приватних інвесторів житлово-комунального господарства;
- 2) на регіональному рівні: агенції та фонди регіонального розвитку;
- 3) на місцевому рівні: ініціатор створення муніципального кластеру (влада, бізнес, інституції), комунальна інфраструктура, Агенція місцевого економічного розвитку, Фонд підтримки розвитку малого підприємництва.

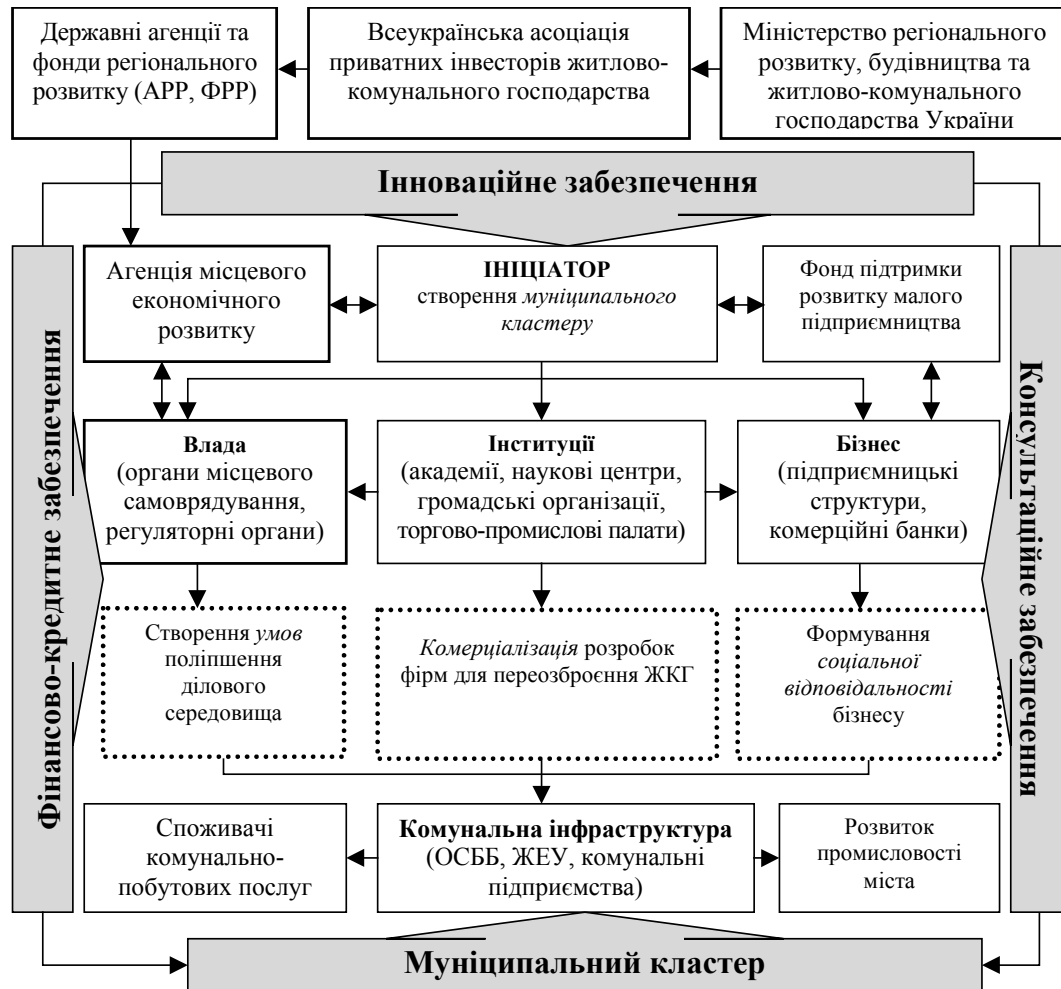

Рис. 2. Модель формальної вертикальної інституційної структури стратегічного управління муніципальним кластером (складено автором)

Інноваційними інструментами стимулювання розвитку та оптимізації використання потенціалу регіонів виступають державні агенції та фонди регіонального розвитку. Вони виконують роль своєрідних каталізаторів соціально-економічного розвитку регіонів: фонди акумулюють ресурси на реалізацію проектів, які мають значення для регіону, а агенства проводять проектувальну роботу та здійснюють адміністрування виділених коштів.

Ураховуючи велику роль бізнесу у створення муніципальних кластерних мереж, доцільним є створення організацій, які представляють його інтереси. До такої організацій належить Агенція місцевого економічного розвитку, завдання якої полягає у підтримці проектів з розвитку малого та середнього бізнесу, енергозбереження та енергоефективності, залученні інвестицій та грантових проектів у місто, розвиток знань, умінь і компетенцій жителів міста, допомога органам місцевої влади у впровадженні стратегій інноваційного розвитку. Важливо, що Агенції покликані стати майданчиком з обміну досвідом для представників місцевої влади та діалогу між бізнесом, владою і суспільством.

Особливою рисою муніципального кластера є інноваційна спрямованість. Вона пов'язана з діяльністю вищих навчальних закладів, фірмових навчальних центрів, академічних і галузевих дослідницьких установ, національних дослідницьких центрів, національних і регіональних технопарків, а також центрів трансферу технологій, які покликані забезпечувати надання широкого доступу до вироблених інновацій суб'єктам, які можуть здійснити апробацію, вдосконалення та розповсюдження отриманих досягнень.

На думку О. Є. Сердюкової [6, с. 72] сукупність фінансово-кредитних і комунальних фінансових установ складають основу фінансово-кредитного забезпечення муніципального кластера. За рахунок їхньої підтримки стає можливим фінансування інноваційних програм, спрямованих на підвищення екологічної безпеки території, реалізацію інноваційних підходів до розвитку міської інфраструктури, житлового будівництва та ін. Як свідчать дослідження [5], важлива роль належить муніципальному банку, який залучає кошти шляхом відкриття цільових довгострокових накопичувальних програм для комунальних підприємств, ОСББ, мешканців інших будинків за посередництва житлово-експлуатаційних управлінь для усунення інфляційного знецінення вказаних коштів. При накопиченні достатньої суми банк здійснює розрахункові операції для реалізації цілей фонду (реконструкція, капітальний ремонт).

Поєднання інноваційного, фінансового, наукового та комерційного потенціалу учасників муніципального кластеру за підтримки органів влади дозволить досягнути синергетичний ефект від спільної діяльності та забезпечити сталий довготривалий розвиток комунальної інфраструктури: сукупності об'єктів водо-, тепlopостачання, водовідведення, благоустрою, очисних споруд, дренажних систем, шляхів, зовнішнього освітлення, утилізації твердих побутових відходів, що забезпечують функціонування міста.

Висновки. Створення муніципального кластеру у промисловому місті дозволить вирішити наступні проблеми: розширити можливості залучення фінансових ресурсів у комунальну сферу; залучити інвестиції, спільно брати участь у проєктах, що фінансуються у вигляді грантів; забезпечити можливості зниження собівартості ресурсів та послуг організацій, що входять до кластера; об'єднати комунальні підприємства з представниками бізнесу; реалізувати програми, на основі яких можна буде забезпечити високу якість житлово-комунальних послуг за економічно обґрунтованими тарифами. Подальші дослідження необхідно спрямувати на розробку стимулів співпраці бізнесу з комунальними підприємствами та встановлені норм правового регулювання діяльності учасників муніципального кластера міста.

Література

1. Дегтярєва І. Б. Наукові основи підвищення ефективності еколого-економічних систем з урахуванням синергетичних ефектів / І. Б. Дегтярєва. — Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.06. — Суми, 2009. — 21 с.
2. Салуквадзе І. Формування структури кластера в житлово-комунальному господарстві міста / І. Салуквадзе // Схід. — 2011. — №1(108). — С. 149—151.
3. Соловійов В. П. Теорія та практика використання кластерів з метою розвитку внутрішнього виробництва / За ред. проф. В.В. Мамонової // Кластери як інструмент регіонального розвитку: матеріали науково-практичного семінару (м. Феодосія, 16—20 липня 2012 р.) — Х.: ХарPI НАДУ, 2012. — С. 74—78.

4. Шаров Ю. Інституційно-організаційні аспекти створення муніципальних кластерів / Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2012. — Вип. 1(12). — С. 179—191.

5. Карпінець В. Й. Роль банку в муніципальному кластері [Електронний ресурс] / В. Й. Карпінець // Економічний часопис — XXI. — №1—2. — 2012. — Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2012/1-2/201222.html>

6. Сердюкова О. Є. Роль органів влади в формуванні та функціонуванні кластерних утворень / За ред. проф. В.В. Мамонової // Кластери як інструмент регіонального розвитку: матеріали науково-практичного семінару (м. Феодосія, 16—20 липня 2012 р.) — Х.: ХарПІ НАДУ, 2012. — С. 70—74.

7. Богачев С. В. Экономико-правовые проблемы хозяйствования города / С. В. Богачев // Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы: сб. науч. тр. / НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк: Вебер, 2009. — С. 19—24.

8. Портер М. Э. Конкуренция / Майкл Э. Портер. — М.: Вильямс, 2002. — 496 с.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2013

УДК 332:338:352

Ліва О.М., аспірантка
кафедри стратегії підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті досліджено особливості функціонування комунальних підприємств. Підтверджено неефективність комунального сектору на прикладі аналізу підприємств міста Києва. Розглянуто закордонний досвід і запропоновано стратегічні напрями удосконалення діяльності комунальних підприємств.

Ключові слова: комунальне підприємство, ефективність комунального підприємства, рентабельність комунального підприємства, стратегія розвитку комунального підприємства, комунальна галузева структура

Вступ. З часів проголошення незалежності України відносно стабільним за формою власності залишається сектор комунального господарства держави, незважаючи на масову тенденцію до приватизації. Дана ситуація викликана з одного боку інвестиційною непривабливістю даних підприємств, з іншого боку — здебільшого унікальністю ціннісної пропозиції, створюваної для споживачів — територіальних громад, що практично унеможливує перехід у приватну власність. У той же час ефективне функціонування держави і суспільства в цілому неможливе без досягнення внутрішньої синергетичної єдності управлінсько-виробничих процесів комунальних підприємств.

Проблема результативної діяльності комунальних підприємств дуже мало розглядається в сучасній економіці. Зокрема основні економічні здобутки щодо управління комунального підприємства були здійснені в середині ХХ ст. Засади функціонування комунальних підприємств досліджували тнауковці-економісти: В. М. Алексеев, О. В. Веретеннікова, В.А Давиденко, В.А. Інговатова, Т С Клеба-